

ეროვნული და რეგიონული კონკურენტუნარიანობის

ამაღლების ფორმირების ფაქტორი

კობა სანდროშვილი, ეკონომიკის დოქტორი
სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

რეზიუმე

XXI საუკუნე ხასიათდება გლობალიზაციის განსაკუთრებული ნიშნებით სადაც თითოეული ქვეყანა ცდილობს ეროვნული ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობის ამაღლებით საკუთარი ნიშის დამკვიდრებას. საქართველოში რომლის სტრატეგიული მიზანი ევროპისა და მსოფლიო თანამეგობრობის ღირსეული და სრულფასოვანი წევრობაა, ყველაფერი უნდა გაკეთდეს ევროპული ტიპის საბაზრო სისტემის ფორმირებისა და კონკურენტუნარიანი გარემოს შექმნისათვის. ეროვნული ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობის ამაღლება უნდა გახდეს იმის საფუძველი, რომ ქვეყანამ გლობალურ ბაზარზე მყარი პოზიცია დაიკავოს მაქსიმალური მოგებისა და შესაბამისად, ეკონომიკის ზრდის მაღალი ტემპების უზრუნველყოფის მიზნით. ამ კუთხით მნიშვნელოვანია რეგიონული ბიზნეს ექსპორტის სტიმულირება რომელმაც გადამწყვეტი როლი უნდა შეასრულოს ამ კუთხით. ნაშრომში განხილული და გაანალიზებულია ის საკითხები რომლებიც რეგიონული ბიზნეს-ექსპორტის სტიმულირებით ხელს უწყობს ქვეყნის კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას.

Summary

Some of the factors for enhancing
national and regional competitiveness

XXI century is characterized with special features of globalization where each of the country tries to establish its own feature by rising up the competitiveness of national economic. Strategic aim of Georgia is to be worthy and full member of European and World Community for forming European-style market system and create competitive environment. Rising up the competitiveness of national economic should be the basis of the strong position of the country in the global market for maximizing the profit and, therefore, ensuring the high rates of economic growth. In this respect, it is important to stimulate regional business export which will play the crucial role. The paper reviews and analyzes the issues which will contribute to enhancing the competitiveness of the country by stimulating business export.

* * * * *

XXI საუკუნე ხასიათდება გლობალიზაციის განსაკუთრებული ნიშნებით სადაც თითოეული ქვეყანა ცდილობს გააძლიეროს მნიშვნელოვანი ამოცანა, აწარმოოს ისეთი ხარისხისა და ფასის პროდუქცია რომელიც კონკურენტუნარიანი აღმოჩნდება როგორც ეროვნულ, ისე საერთაშორისო ბაზარზე.

საქართველოში რომლის სტრატეგიული მიზანი ევროპისა და მსოფლიო თანამეგობრობის ღირსეული და სრულფასოვანი წევრობაა, სწორედ ამ მიმართულებით არის სასურველი ეკონომიკის ტრანსფორმირება და კონკურენტუნარიანი გარემოს შექმნა.

გლობალიზაციის პირობებში აღინიშნება ქვეყნის ეკონომიკის დამოკიდებულების მნიშვნელოვანი ზრდა საგარეო ბაზარზე. სწორედ ამიტომ ეროვნული ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობის ამაღლება უნდა გახდეს იმის საფუძველი, რომ ქვეყანამ გლობალურ ბაზარზე მყარი პოზიცია დაიკავოს მაქსიმალური მოგებისა და შესაბამისად, ეკონომიკის ზრდის მაღალი ტემპების უზრუნველყოფის მიზნით.

“ეროვნული ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობის” გაგება განიმარტება, როგორც “ეკონომიკური, სამეცნიერო-ტექნიკური, სამრეწველო, მმართველობითი, მარკეტინგული და სხვა შესაძლებლობების კონცენტრირებული გამოხატულება, რომელიც რეალიზდება საქონელში და მომსახურებაში, რომელიც წარმატებულად უწევს წინააღმდეგობას მასთან კონკურენციაში მყოფ საზღვარგარეთის საქონელსა და მომსახურებას როგორც შიდა, ისე გარე ბაზარზე”. უნდა აღინიშნოს ფირმების მაკროეკონომიკური გარემოს მნიშვნელოვანი გავლენა მათ უნარზე შექმნან მომხმარებლისათვის უფრო მიმზიდველი საქონელი. მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს დარგის განვითარების პერსპექტივებიც, სადაც გადამწყვეტ როლს თამაშობს ახალი სამეცნიერო-ტექნოლოგიური მიდგომები, ინოვაციები. ზუსტად ეს ინოვაციები უზრუნველყოფენ ფირმების გრძელვადიან კონკურენტულ უპირატესობას და წარმოადგენენ მათი მსოფლიო კონკურენტუნარიანობის ერთ-ერთ ძირითად წყაროს. ქვეყნის ინოვაციურობის შეფასებისათვის გამოიყენება კომპლექსური მაჩვენებელი — დანახარჯები ინოვაციისათვის, რომელიც ასახავს ქვეყნის ინოვაციური საქმიანობის უნარს.

გამოყოფენ კონკურენტუნარიანობის ანალიზისა და შეფასების სამ დონეს: მიკრო, მეზო და მაკრო დონეს. მაკროდონეზე ყალიბდება ეროვნული ფირმების ფუნქციონირების ძირითადი პირობები — ხელსაყრელი და არახელსაყრელი. მეზოდონეზე იქმნება რეგიონულ და საერთაშორისო წინაპირობები ფირმების განვითარებისათვის. ეს, უპირველეს ყოვლისა, არის რეგიონულ დონეზე ჩამოყალიბებული სახელმწიფო მხარდაჭერის უზრუნველყოფის რეალური მექანიზმები კონკურენტუნარიანი ფირმებისათვის. მიკროდონეზე იქმნება კონკურენტუნარიანი საქონელი და მომსახურება, რომელიც დამოკიდებულია წინა დონეებზე ჩამოყალიბებულ პირობებზე და ასევე ფირმის უნარზე შექმნას და გამოიყენოს თავი-

სი კონკურენტული უპირატესობა. სწორედ ამ საქონლითა და მომსახურებით ქვეყნის ფირმები უზენაეს რა კონკურენტულობას სხვა ქვეყნის ფირმებს, გადიან მსოფლიო ბაზარზე. აქედან გამომდინარე, ქვეყნის ექსპორტის ხასიათი, მისი სასაქონლო-გეოგრაფიული სტრუქტურა საბოლოო ჯამში, ასახავს ეროვნული ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობას. ექსპორტი შეიძლება განვიხილოთ, ერთი მხრივ, როგორც ეკონომიკური განვითარების ერთ-ერთი ნაწილი, ხოლო მეორე მხრივ, როგორც ქვეყნის კონკურენტუნარიანობის კონცენტრირებული ასახვა. ამრიგად, ექსპორტზე ყურადღების გადატანით, სახელმწიფოს მიერ მისი ნახალისების წყალობით და როგორც მისი ხარისხობრივი და რაოდენობრივი ზრდის შედეგისა, შეიძლება ერთდროულად გადაიჭრას საქართველოს ეკონომიკის ორი უმთავრესი ამოცანა: უზრუნველყოფილი იქნეს ეკონომიკური ზრდა და ამაღლდეს ეროვნული კონკურენტუნარიანობა.

ვფიქრობთ, რომ ქვეყნის კონკურენტუნარიანობის ამაღლების სტრატეგიამ უნდა მოიცავს ყველა დონე (მაკრო, მეზო და მიკროდონე). აღნიშნული სტრატეგიის მიზანი უნდა იყოს საქართველოს მსოფლიო ეკონომიკაში შესვლის შედარებით ოპტიმალური ვარიანტი. ამასთან ერთად, უნდა გავითვალისწინოთ ის ფაქტიც, რომ დღევანდელი მსოფლიო ეკონომიკის განმსაზღვრელ ტენდენციას წარმოადგენს გლობალიზაცია, რომლის გავლენითაც საქართველო იკავებს თავის ადგილს მსოფლიოს ეკონომიკურ სფეროში. ამასთან დაკავშირებით, საქართველოს ეროვნული ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობის ამაღლების სტრატეგიამ, უპირველეს ყოვლისა, ხელი უნდა შეუწყოს საქართველოს ფირმების მსოფლიო ბაზარზე მოღვაწეობის ხასიათის შეცვლას. ამიტომ, ექსპორტის ახალი სასაქონლო-გეოგრაფიული სტრუქტურის ფორმირება წარმოადგენს ამ სტრატეგიის განუყოფელ ნაწილს.

ზემოთ მოყვანილი მსჯელობიდან გამომდინარე, საქართველოს ფირმების ექსპორტის სასაქონლო სტრუქტურა შეიცვლება მხოლოდ იმ პირობების ზემოქმედებით, რომლებიც ფორმირებულია მაკრო და მეზოდონეებზე. ეს პირობები კი უზრუნველყოფილი უნდა იყოს მხოლოდ ქვეყნის მთავრობის და სახელმწიფოს ხელისუფლების რეგიონული ორგანოების მიერ. ამიტომ, ეფექტური საგარეო ვაჭრობის სტრატეგია როგორც საერთო სახელმწიფო, ასევე რეგიონულ დონეზე, უნდა გახდეს საქართველოს ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობის ამაღლების მთავარი ელემენტი. საგარეო ვაჭრობის სტრატეგია განპირობებული უნდა იყოს საექსპორტო-ორიენტირებული და იმპორტშემცველი წარმოების პრიორიტეტებით. ამიტომ მის შემადგენელ ნაწილს წარმოადგენს ექსპორტის სტიმულირების პროგრამა და აგრეთვე იმპორტის სტრუქტურის რაციონალიზაციის პროგრამა.

რეგიონული ბიზნესის გრძელვადიანი დარგობრივი პრიორიტეტები უნდა განისაზღვროს მსოფლიო ვაჭრობის თანამედროვე ტენდენციებიდან გამომდინ-

არე. მსოფლიო ბაზარი დღეს დიფერენცირებულია ორ დიდ ფენად: ნედლეულის ბაზრად და მზა პროდუქციის ბაზრად. პირველი მუდმივად ვიწროვდება, ხოლო მეორე-ფართოვდება. თავის მხრივ, მზა პროდუქციის ბაზარი იყოფა სამ: დაბალი, საშუალო და მაღალტექნოლოგიური პროდუქციების სეგმენტად. OECF-ს კლასიფიკაციით პირველ სეგმენტს წარმოადგენენ შავი მეტალურგიის პროდუქტები, საკონსტრუქციო მასალები, ტექსტილი, სამკერვალო პროდუქცია, ფეხსაცმელი და მსუბუქი მრეწველობის სხვა პროდუქცია. საშუალო ტექნოლოგიურ ნაწარმს მიეკუთვნება დაზგები, სატრანსპორტო საშუალებები, რეზინის და პლასტიკის ნაწარმი, ხის გადამამუშავებით მიღებული პროდუქცია. მაღალ ტექნოლოგიურ ნაწარმს წარმოადგენენ აეროკოსმოსური ტექნიკა, საინფორმაციო ტექნიკა, ელექტრონიკა, ფარმაცევტიკა, ზუსტი და გასაზომი ხელსაწყოები, ელექტრომონოყობილობა.

მსოფლიო ბაზრის მზა პროდუქციის სამივე სეგმენტიდან ყველაზე მეტად ფართოვდება უკანასკნელი. სწორედ მას აქვს დიდი მომავალი. ამიტომ რეგიონული სამრეწველო პოლიტიკის გრძელვადიან პრიორიტეტებად უნდა იქცნენ სწორედ ამ სეგმენტის დარგები. აღნიშნული სეგმენტის დარგების ფირმების კონკურენტუნარიანობის საფუძველს წარმოადგენენ რეგიონის კონკურენტული უპირატესობები. ამრიგად, აუცილებელი ხდება ამ მიმართულებით სამეცნიერო გამოკვლევების ჩატარება.

რეგიონის წარმოების ცალკეული დარგების ექსპორტზე მიმართულების ხარისხი შეიძლება განისაზღვროს მათი სტრუქტურული სპეციალიზაციის კოეფიციენტით.

მზა პროდუქციის მსოფლიო ბაზრის უმაღლეს საფეხურზე შეღწევა მოითხოვს ადეკვატურ ღონისძიებებს სახელმწიფო ხელისუფლების მხრიდან. გარდა ამისა, ამ საფეხურზე ასვლა და იქ გამტკიცება შესაძლებელია მხოლოდ იმ ფირმებისათვის, რომელთაც გააჩნიათ უპირატესობა საქონლის დიფერენციალაში. ამიტომ იმ სამამულო პროდუქციის შექმნა, რომელიც დაფუძნებულია მეცნიერების მიღწევებზე, რომელთაც არ გააჩნიათ ანალოგი მსოფლიოში ან გააჩნიათ საზღვარგარეთის ანალოგები უარესი სამომხმარებლო თვისებებით, უნდა გახდეს რეგიონული პროგრამის პრიორიტეტული მიზანი.

ამრიგად, მაღალტექნოლოგიური პროდუქციის სეგმენტში ჩვენმა ფირმებმა შეიძლება დაიკავონ ადგილი, პირველ რიგში, ქვეყნის მთავრობის პოლიტიკური და ეკონომიკური მხარდაჭერით, ხოლო მეორე მხრივ, რეგიონულმა ხელისუფლებამ უნდა შექმნას უფრო ხელსაყრელი პირობები იმ ბიზნესისათვის, რომლებიც აწარმოებენ საზღვარგარეთის ანალოგებთან შედარებით უფრო კონკურენტუნარიან პროდუქციას. ასეთი ფირმები რეგიონულმა ხელისუფლებამ ისე ფრთხილად და მზუნველობით უნდა გამოზარდოს, როგორც პატარა ბავშვი ასეთი ფირმები დღევანდელ პირობებში თავისთავად არ წარმოიშობა.

რა თქმა უნდა, ამ საფეხურზე შეღწევა და იქ

ფეხის მოკიდება რთული ამოცანაა, ამიტომ იგი განიხილება უფრო შორეულ ამოცანად, რამდენადაც მოითხოვს დიდ დროს რეალიზაციისათვის. თუმცა ამ ამოცანის გადჭრის წინა პირობებს ახლავს უნდა ჩაეყაროს საფუძველი. უპირველეს ყოვლისა, ეს არის მეცნიერებისა და განათლების პრიორიტეტი რეგიონულ დონეზე. რეგიონულ ბიუჯეტში შესაძლებელია მეცნიერებისა და განათლების ფონდის ფორმირება, რომლის სახსრები მიმართული იქნება შედარებით პერსპექტიულ დარგებში სამეცნიერო სამუშაოებისათვის და აგრეთვე უმაღლესი საწავლებლების იმ ფაკულტეტების დასაფინანსებლად, რომლის კურსდამთავრებულებზე არ არის ბაზარზე დიდი მოთხოვნა, თუმცა ისინი აუცილებელნი არიან ფუნდამენტური სამეცნიერო კვლევებისათვის (ფიზიკა, ქიმია და ა.შ.) პერსპექტიულია აგრეთვე საოლქო დონეზე ვენჩურული ფონდების ჩამოყალიბებაც.

ვენჩურული ფონდი, ვენჩურული კაპიტალი - ეს არის დასავლეთში დიდი ხნის წინ ცნობილი მექანიზმი, რომელიც აერთიანებს მეცნიერებისა და ბიზნესის ინტერესებს. საზღვარგარეთ ასეთი ფონდები არიან როგორც სახელმწიფოს დაქვემდებარებაში, ისე მთლიანად კერძო მფლობელობაში. არსებობს ვენჩურული ბიზნესიც. ამ გამოცდილების რეალიზება უნდა მოვახდინოთ ჩვენთანაც, თუმცა ჩვენთან დღეს ასეთი ფონდი შეიძლება შეიქმნას მხოლოდ რეგიონული ბიუჯეტის სახსრების, რეგიონული ბანკების კონსორციუმის და აგრეთვე კერძო ინვესტორების მონაწილეობით. სწორედ ეს ფონდი დააფინანსებს პროექტებს, რომლებიც დაფუძნებული იქნება სამეცნიერო გამოგონებებისა და მიღწევების კომერციულ გამოყენებაზე.

ვენჩურული საოლქო ფონდის მთავარი მიზანი უნდა გახდეს იმ ინოვაციური საწარმოების მხარდაჭერა, რომლებიც აწარმოებენ ექსპორტის თვალსაზრისით შედარებით პერსპექტიულ, ინოვაციურ პროდუქციას.

საშუალოტექნოლოგიური პროდუქციის საფეხურიც პრიორიტეტულად შეიძლება ჩაითვალოს ჩვენი ექსპორტისათვის. აქ კონკურენციის დონე უფრო დაბალია, ვიდრე ზედა საფეხურზე, თუმცა მაინც მნიშვნელოვანია. აქაც, ისე როგორც ზედა საფეხურზე, შეიძლება იყვნენ ის ფირმები, რომელთაც აქვთ დიფერენცირებული პროდუქციის კონკურენტული უპირატესობა. მსოფლიო ბაზრის აღნიშნულ სეგმენტში ჩვენი ფირმების მონაწილეობა შედარებით ახლო მიზანია. ამიტომ აუცილებელია იმ ფირმებისათვის რეგიონული მხარდაჭერა, რომელთაც უნარი აქვთ, შექმნან მსოფლიო ბაზარზე კონკურენტუნარიანი პროდუქცია. ეს მხარდაჭერა საჭიროა ამ პროდუქციის მსოფლიო ბაზარზე გასატანადაც. ასეთი მხარდაჭერის ინსტრუმენტები და მექანიზმები დიდი ხანია შემუშავებულია საზღვარგარეთ. საჭიროა ჩვენს ქვეყანაში ამ გამოცდილების ადაპტაცია.

რაც შეეხება მსოფლიო ბაზრის მზა პროდუქცი-

ის ქვედა სეგმენტს^N და ნედლეულის ბაზარს, უნდა აღინიშნოს, რომ მიზანშეწონილია დღეისათვის ამ ბაზარზე ჩვენი ფირმების არსებობა. თუმცა პერსპექტივაში აუცილებელია ამ სეგმენტში ფირმების საქმიანობის შემცირება და მსოფლიო ბაზრის სხვა სეგმენტებში რეგიონული მონაწილეობის გაფართოება. მსგავსი პროდუქციის ექსპორტისაგან მიღებული შემოსავლები გამოყენებულ უნდა იქნას ზემოთაღნიშნული მიმართულებების დასაფინანსებლად ნედლეულის ექსპორტიორების რენტის გადასახადების გაზრდის გზით, რომელიც მიეძინება რეგიონის ბიუჯეტში. სწორედ გადანაწილების გზით ნედლეულის ექსპორტით მიღებული შემოსავლები უნდა გახდეს ვენჩურული ფონდების და ქვეყნის განვითარების ბიუჯეტის ძირითადი წყარო.

სწორედ ასეთი მეთოდოლოგიური მიდგომა უნდა იქნას გამოყენებული ექსპორტის სტიმულირების და ბიზნესის განვითარების კონცეფციის რეგიონული პროგრამის შემუშავებისას. დღევანდელ ეკონომიკურ სიტუაციაში საქართველოს ფირმებს აქვთ კარგი შესაძლებლობა. ეს არის, უპირველეს ყოვლისა, მთავარი ეროვნული სიმდიდრე — ქვეყნის მოსახლეობის ინტელექტუალური პოტენციალი და მაღალი სამეცნიერო-ტექნიკური პოტენციალი.

განვითარებული ქვეყნების უმრავლესობაში იმ მიმართულებებს, რომელშიც სახელმწიფო დახმარებას უწევს საექსპორტო პროდუქციის ადგილობრივ მრეწველებს, წარმოადგენს:

- ექსპორტიორებისათვის შეღავათიანი კრედიტების გაცემა სპეციალური სახელმწიფო ან შერეული ბანკებიდან ან ორგანიზაციებიდან (აშშ-ში — “ექსიმბანკი”, იაპონიაში კორპორაცია “ჯეტრო”);

- ექსპორტისა და საექსპორტო კრედიტების შეღავათიანი დაზღვევა;

- ექსპორტიორებისათვის შეღავათიანი კრედიტების გაცემა სპეციალური სახელმწიფო ან შერეული ბანკებიდან ან ორგანიზაციებიდან (აშშ-ში — “ექსიმბანკი”, იაპონიაში კორპორაცია “ჯეტრო”);

- ექსპორტისა და საექსპორტო კრედიტების შეღავათიანი დაზღვევა;

- საგადასახადო შეღავათებით სარგებლობის უფლების მიცემა იმ მენარმეებისათვის, რომლებიც ამზადებენ საექსპორტო პროდუქციის პრიორიტეტულ სახეობებს.

- პრიორიტეტული საექსპორტო პროექტების განვითარების პროგრამების შემუშავება და დაფინანსება;

- ექსპორტიორებისათვის დახმარება ადმინისტრაციულ-ორგანიზაციული და პირდაპირი საბიუჯეტო ფორმით;

- საზღვარგარეთ ეროვნული ინვესტორების პირდაპირი ინვესტიციებით მხარდაჭერა.

ჩვენს ქვეყანაში არსებული რეალობის გათვალისწინებით ყურადღების კონცენტრირება უნდა მოხდეს იმ საშუალებებზე, რომელიც არ მოითხოვს დიდ ფულად დანახარჯებს.

ეს უპირველეს ყოვლისა არის საექსპორტო

კრედიტების გარანტირება და დაზღვევა სპეციალურად შექმნილი ექსპორტის დაზღვევის ფონდის საშუალებით. ასეთი ფონდის შექმნა აუცილებელია უკვე უახლოეს მომავალში. შესაძლებელია პროგრამების რეალიზაცია სპეციალური ბიულეტენებით, რომლის საშუალებითაც საზღვარგარეთის პარტნიორები ინფორმაციას მიიღებენ ჩვენი ფირმების საქმიანობის შესახებ.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- 1.ხადური ნ, საქართველოს ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობის ანალიზი დასაქეტივები US-AID 2010წ 8 ივლისი
2. ბემკენაძე ზ, საქართველოს ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობის ამალლების ზოგიერთი თეორიული მოდელი ჟ."ეკონომიკა" 2014წ N1-2 გვ.18-38
3. სანდროშვილი კ, კონკურენციის რეგიონული ასპექტები თანამედროვე ეკონომიკური განვითარების აქტუალური პრობლემები საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის მასალების კრებული სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი თბ.2014 გვ.281-285
4. Пилипенко И.В. Конкурентоспособность стран и регионов в мировом хозяйстве: теория, опыт малых стран Западной и Северной Европы. Москва-Смоленск, 2005;
- 5.<http://www.mof.ge/>;
6. <http://www.geplac.org/>;